

Venskabsbyer og Grønland

Af Henning Bro

Ved et større festivalarrangement fejredes i 1989 i Thisted 50-året for oprettelsen af det første venskabsbysamarbejde i Norden. Selv om de grønlandske kommuner først etablerede venskabsbyaftaler i løbet af 1960'erne, er der god grund til i jubilæumsåret også at se lidt nærmere på Grønlands forbindelser på dette område. I denne artikel skitseres hovedlinien i det dansk-nordiske venskabsbyarbejde. Herefter behandles etableringen og den geografiske fordeling af det grønlandske venskabsbyarbejde, og der kastes lys over arbejdets organisering og mangeartede aktiviteter.

På nær et lille hæfte om samarbejdet mellem Nanortalik og Roskilde (udgivet af Roskilde kommune) og korte omtaler i enkelte af de grønlandske byhistorier er emnet ikke tidligere belyst. Hovedkilderne – i form af referater fra kommunalbestyrelsesmøder og enkelt-sager – skal således søges i de grønlandske kommuners arkiver og for fuldstændighedens skyld også i arkiverne fra de kommuner, der samarbejdes med. Da kun en mindre del af de grønlandske kommuners arkiver endnu er samlet

centralt på landsarkivet i Nuuk/Godthåb og de relevante arkiver fra de kommuner, der samarbejdes med, findes ved de enkelte landsarkiver og kommuner i Danmark og udlandet, ville en fuldstændig undersøgelse af emnet være praktisk og økonomisk urealistisk. Som følge heraf bygger denne artikel på en gennemgang af de eksisterende kommunearkiver på Landsarkivet i Nuuk/Godthåb, Nuuk Kommunes arkiv og svarene på den rundskrivelse, der i foråret 1988 blev sendt til de grønlandske kommuner. I skrivelsen blev de grønlandske kommuner med henblik på denne artikel anmodet om at give oplysninger om:

- hvilke kommuner der er venskabsbysamarbejde med,
- hvornår og hvordan dette samarbejde blev etableret,
- samarbejdets organisation og
- samarbejdets aktiviteter.

Ud af Grønlands 18 kommuner indkom der svar fra 16. Selv om svarene varierede meget med hensyn til omfang og kvalitet, må dette materiale sammen med behandlingen af kommunearkiver-

ne i Nuuk og på Landsarkivet i første omgang betragtes som repræsentativt.

Venskabsbyer med nordisk udgangspunkt

I koldkrigsårene i starten af 50'erne talte USA's præsident Eisenhower varmt for venskabsbyforbindelser som et vigtigt middel til international forståelse og fred. Selv om venskabsbybevægelsen er slået kraftigst igennem i den vestlige verden, har den siden udviklet sig til et vigtigt internationalt fænomen. Confederation des villes Jumelees i Paris formidler således venskabsforbindelser mellem byer overalt i verden. I dag har de danske kommuner over 600 venskabsbyaftaler med byer på hele kloden. Ålborg, en af de mest aktive byer på området, har aftaler med 20 byer i Grønland, Island, det øvrige Norden og Vesteuropa, Østeuropa, Kina og USA. Byen har nære forbindelser til de fleste venskabsbyer, og hvert 4. år kulminerer arbejdet med ungdomslege i Ålborg, der i 1987 samlede ca. 1.300 deltagere fra venskabsbyerne. 80% af de danske kommuners venskabsbånd er dog knyttet til byer i Norden. En lignende fordeling kendes i de andre nordiske lande. Baggrunden for og udviklingen af venskabsbyarbejdet i Danmark og hele Norden skal derfor ses i lyset af det nordiske samarbejde.

Mens forholdet mellem de nordiske lande i århundreder var præget af konflikter om herredømmet i Norden og Nordeuropa, kendetegnes tiden efter Napoleonskrigene af fredelig sameksistens og stigende samarbejde mellem landene i nord. De nordiske lande var blevet småstater og måtte i deres neutra-

litetspolitik tilpasse sig de europæiske stormagters magtsystem. Skønt nationalismen var stærk i den første halvdel af det 19. århundrede og navnlig i Norge og Finland, som reaktion mod den tidligere samhørighed med de stærkere riger (Danmark og Sverige), udviklede skandinavismen sig stærkt i 1840'erne. I nationalismens trang til at søge tilbage i historien fandt man den fælles kulturelle og samfundsmæssige baggrund, der dannede grundlag for en national enhedsbevægelse, på linie med den tyske og italienske. Skandinavierne og navnlig de danske (nationalliberale), der frygtede den nye stormagt mod syd, fremsatte fantasifulde ideer om fællesnordisk forfatning og unionsparlament, men det blev det praktiske arbejde, som kom til at præge det nordiske samarbejde. I tiden før 1914 udmøntede det sig i en post- og møntunion, samarbejde mellem forskellige organisationer (erhvervsliv, fagbevægelse og socialdemokratierne) og det nordiske interparlamentariske forbund, en privat organisation af nordiske rigsdagsmænd (1907).

I første omgang kulminerede det nordiske samarbejde i årene omkring 1. verdenskrig. Det internationale pres på det nordiske område og krigens økonomiske følger svejsede de nordiske lande sammen. Der afholdtes fælles underrigsminister- og kongemøder, og fremsattes samstemmende neutralitetserklæringer og fælles protester mod de krigsførendes overgreb på nordisk handelspolitik og søfart. Mens de politiske tiltag fik en noget symbolsk karakter af nordisk sammenhold, fik det økonomiske samarbejde stor praktisk betydning. Forsyningen

Børn fra seks nationer går forventningsfulde i land. I 1988 var Gladsaxes venskabsby Narsaq vært for det store venskabsbyarrangement: Den internationale børneby, hvor 52 børn med ledsagere deltog. Foto: Europasekretariatet, Gladsaxe kommune.

af det nordiske område med råvarer, brændsel, fødevarer og maskiner blev stærkt begrænset af krigen og navnlig den tyske ubådskrig og Ententens blokade. Følgevirkningerne i form af vare-mangel, prisstigninger og arbejdsløshed satte skub i et tæt nordisk handelspoli-tisk samarbejde i form af vareudveksling mellem landene. Der udveksledes varer, som landene hver for sig kunne afse, og indførtes rationeringer på varer, som de andre lande manglede. Samarbejdet ske-te i lyset af, at der ikke nødvendigvis burde være balance i vareudvekslingen, og resulterede i at omsætningen mellem de nordiske lande steg fra 12% af den samlede udenrigshandel i 1914 til 30% i 1918. I næste led skabte den gensidige

hjælp under krigen en større forståelse for nordisk samvirken, og i 1919 resul-te-rede forhandlingerne mellem de em-beds mænd, erhvervsfolk og politikere, der havde deltaget i vareudvekslingsar-bejdet i dannelsen af Foreningen Nor-den. I første omgang tilsluttedes Dan-mark, Sverige og Norge og i 1922 og 24 Island og Finland.

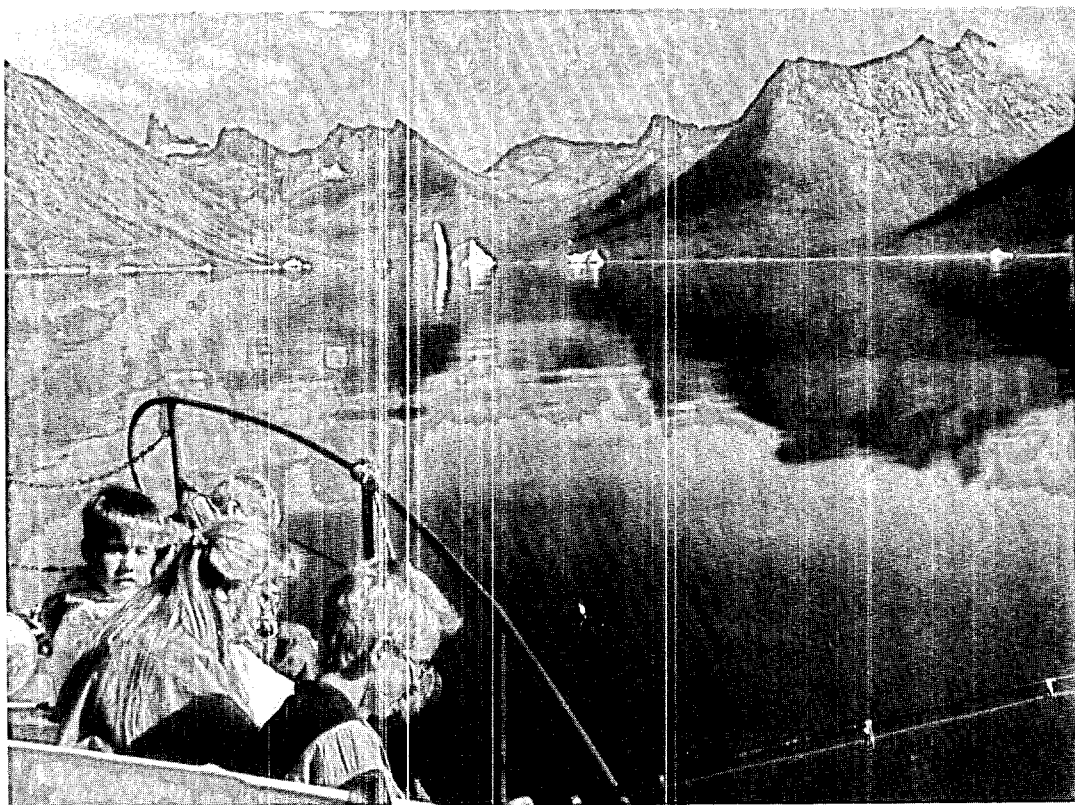
Foreningen Norden ønskede at fort-sætte krigsperiodens sammenhold, og fik som hovedformål at fremme nordisk samarbejde på alle områder. Skønt det politiske samarbejde i Norden i 20'erne prægedes af afmatning, forsøgte Fore-ningen Norden i hele mellemkrigstiden af øge kendskabet til nordisk kultur og samfundsforhold gennem oplysningsar-

Nanortalik-børn på besøg i Knuthenborg Park, Lolland. På 3-månedersopholdene i Danmark får de grønlandske skoleklasser et godt kendskab til venskabsbyens hjemland. Foto: Alf Nielsen.

bejde, kurser, udveksling af skoleelever og formidling af kontakt mellem tilsvarende organisationer i landene. Samarbejdet foregik i starten mellem hovedorganisationerne, men efterhånden blev der et stærkt ønske om at bryde den centralistiske form i Foreningen Norden. For at skabe et større engagement hos de menige medlemmer og dermed en bredere folkelig deltagelse i det nordiske samarbejde, blev der i løbet af 30'erne gjort forsøg på at oprette lokalafdelinger indenfor Foreningen Norden. I 1939 var der dog kun oprettet 6 lokalafdelinger, men arbejdet var sket parallelt med en ny nationalpolitisk styrkelse af det

nordiske samarbejde. Den økonomiske krise i 30'erne, den vanskeligere internationale samhandel, nazismen og den forøgede krigsfare dannede grundlaget. Formuleringer af en fælles neutralitetslinie og møder mellem udenrigsministre og andre ministre blev igen fremherskende. I de svære handelspolitiske forhandlinger med England holdt Norden sammen i forsøg på at hindre stormagten i at spille landene ud mod hinanden. På initiativ af Foreningen Norden nedattes en regeringsdelegation med henblik på udvikling af samarbejdet og en bedre nordisk stilling på verdensmarkedet. Som under 1. verdenskrig resulter-

Roskildebørn på bådudflugt i fjorden omkring Nanortalik. Udvekslingsbesøgene mellem venskabsbyernes skoleklasser har givet danske børn en oplevelse for livet og bedre forståelse for Grønlands natur og samfundsforhold. Foto: Alf Nielsen.

rede samarbejdet umiddelbart før krigsudbruddet i nedsættelsen af et nabolandsnævn til sikring af vareforsyningen i Norden i tilfælde af krig og efterfølgende blokade.

Med Foreningen Norden og tilhørende lokalafdelinger var de organisatoriske rammer for venskabsbyerne skabt. Foreningen Nordens Thisted afdeling var i 1937 gennem hovedorganisationen i København kommet i kontakt med Uddevalla i Sverige. I 1939 besøgte repræsentanter fra den svenske by Thisted, og dermed var de første venskabsbånd knyttet mellem de to nordiske

byer. Selv om der lige efter 1. verdenskrig var skabt midlertidige venskabsbyforbindelser andre steder i Europa, kom Norden først med nu. Verdenskrigen afbrød dog det nordiske samarbejde og opbygningen af venskabsbyforbindelser til det tyskbesatte Danmark og Norge, men mellem svenske og finske byer blev der knyttet nære bånd i årene 1939–1945. Som en del af det hjælpearbejde Sverige igangsatte overfor Finland i forbindelse med den finsk-russiske vinterkrig 1939–40 adopterede svenske byer en række finske med henblik på bistand til genopbygning. Samarbejdet udvide-

des i starten af 40'erne, således at alle 600 finske kommuner fik venskabsbyforbindelser til svenske byer.

Fadderortsrørelsen, som venskabsbybevægelsen betegnedes havde fortsat humanitær karakter og koncentreredes navnlig omkring børne- og ungdomsarbejdet.

Den økonomiske og politiske integrationsproces i Norden som mange i de første efterkrigsår satte deres lid til, så aldrig realiteternes verden. Forhandlingerne om såvel et nordisk forsvarsforbund som økonomisk union i Norden (Nordek) blev resultatløse, og med Danmark og Norges optagelse i NATO i 1949 og Danmarks indmeldelse i EF i 1973 er de nordiske lande splittet op i forskellige alliancesystemer og organisationer. Det politiske samarbejde som foregår i Nordisk Råd og Nordisk Ministerråds regi, er mindre formaliseret, og har fortrinsvis ført til en række mere praktiske resultater: pasunion, fælles arbejdsmarked, ensartede socialpolitiske regler og kultursamarbejde.

På det organisatoriske plan har Foreningen Norden været en betydelig kraft i det mere tværgående nordiske samarbejde. Foreningen har opnået støtte fra det offentlige, erhvervsvirksomheder samt organisationer, og har i dag over 80.000 medlemmer og 500 lokalafdelinger, der dækker det meste af Norden. Udover et stort kulturelt arbejde har Foreningen Norden gennem påvirkning af den offentlige mening søgt at opnå indirekte indflydelse på den nordiske samarbejdspolitik.

Når det drejer sig om at skabe personlige kontakter på tværs af grænserne og

dermed et øget kendskab til befolkningerne og nordiske kultur- og samfundsforhold, har Foreningen Norden været den vigtigste drivkraft. Med udgangspunkt i aftalerne mellem Uddevalla og Thisted i 1939 og de svensk-finske erfaringer fra krigsårene har redskabet været venskabsbybevægelsen, hvorved Foreningen Norden har organiseret venskabsbyforbindelser mellem lokalafdelingerne i de forskellige lande. Bevægelsen førte efter 1945 til en betydelig vækst i antallet af venskabsbyforbindelser og i mange tilfælde til et særdeles nært samarbejde mellem byerne. Indtil midten af 60'erne var de venskabsbyforbindelser danske og andre nordiske byer indgik orienteret mod byer i Norden. Overkommelige rejseafstande, fælles sprog og samfundsmæssige og kulturelle forudsætninger samt følelsen af nordisk samhørighed var afgørende.

Mens initiativet udgik fra Foreningen Nordens lokalafdelinger, har kommunerne i mange tilfælde fulgt venskabsbyforbindelserne op med mere formelle parallelaftaler. Senere har andre kommuner på eget initiativ fået venskabsbyer. Af de indgåede nordiske venskabsbyforbindelser hviler 60% således på aftaler mellem både kommuner og lokalafdelinger af Foreningen Norden, mens 40% er rene kommuneaftaler. Inddragelsen af kommunerne funderede venskabsbyarbejdet yderligere. Kommunerne igangsatte selv aktiviteter, gav støtte til lokalafdelingerne og andre organisationers projekter, og havde de administrative ressourcer til en hensigtsmæssig tilrettelæggelse af arbejdet.

Venskabsbyer med et bredere sigte

Såvel med hensyn til målsætning og aktiviteter som geografisk fordeling fik venskabsbybevægelsen et bredere sigte fra midten af 1960'erne. Mange danske byer supplerede således de nordiske kontakter med venskabsbyer i det øvrige Vesteuropa. Det var afgørende, at danskernes øgede rejseaktivitet som fulgte med 60'ernes velstandsstigning, førte til en generel bredere vesteuropæisk orientering. Men også Danmarks tilslutning til EF og ønsket om at danske skole- og gymnasieelever i praksis fik afprøvet kendskabet til de europæiske hovedsprog, har medvirket. Den stigende kommunalisering af venskabsbyarbejdet førte desuden til en gradvis forskydning af målsætningerne. Mens mellemfolkelig forståelse havde højeste prioritet i de første år, fik de danske kommuner med det stigende antal opgaver, der blev pålagt dem i 60'erne og 70'ernes behov for at indhøste erfaringer fra kommuner i Norden og det øvrige Vesteuropa. Navnlig på det sociale område og med hensyn til byplanlægning, tekniske anlæg og miljøbeskyttelse har der været stor udveksling af know-how mellem venskabskommunerne.

Indenfor de sidste årtier har erhvervsøkonomiske mål fået en højere prioritet. Kommunalpolitikerne og lokale virksomheder så muligheden for via venskabsbyforbindelserne at etablere kommercielle kontakter og aftaler. For nogle danske virksomheder har det ført til større omsætning og ekspansion i vesteuropæiske venskabsbyer. Med den økonomiske afmatning i 70'erne og 80'erne har erhvervslivet for at opdyrke

nye afsætningsområder navnlig haft interesse for kontakter med lande med mere vanskeligt tilgængelige markeder, og har her set venskabsbyforbindelser som en katalysator. Udenrigsminister Uffe Ellemann Jensen opfordrede i den forbindelse Kommunernes Landsforening til at fremme dannelsen af venskabsbyforbindelser mellem danske og østeuropæiske byer. Mens politiske betænkeligheder, sprogproblemer og kulturelle og samfundsmæssige forskelle længe bremsede for venskabsbyarbejde på Øst-Vestplan, har 80'ernes åbning af de socialistiske samfund skabt mulighed for, at kommunerne med venskabsbyforbindelser kan virke som døråbnere for lokale danske virksomheder. På grund af markedets struktur og den statslige organisering af udenrigshandlen i de planøkonomiske lande er gode politiske relationer på såvel nationalt som lokalt plan meget afgørende for vestlig samhandel med Øst. Parallelt med de kulturelle elementer giver venskabsbyforbindelser til planøkonomiske lande danske kommunale delegationer gode muligheder for at lette danske virksomheders adgang til beslutningstagerne og dermed markederne i disse lande.

Samarbejdet mellem danske kommuner og byer i den 3. verden er fortsat stærkt begrænset. Rejseomkostningerne er meget høje, og byerne i den 3. verden har ofte ikke økonomiske muligheder for og administrative ressourcer til at indgå et venskabsbysamarbejde på lige fod med vestlige byer. Mange danske skoler har dog under forskellige former forbindelse til den 3. verden, og ven-

SF ønsker østtysk venskabsby-kontakt

DDR's omvæltninger kan få positive konsekvenser for Nykøbing F. - bl.a. erhvervsmæssigt, siger byrådsmedlem

NYKØBING F. - Der er helt nye og spændende perspektiver for Nykøbing F. i de omvæltninger, der finder sted i DDR i disse dage, siger Jørn-Erik Rasmussen, byrådsmedlem for SF.

- Nykøbing ligger i virkeligheden meget tættere ved DDR og dermed Berlin, end de fleste måske forestiller sig. Vi har hidtil været vant til kun at orientere os mod Vesteuropa, men den åbenhed og nytænkning, der nu er i fuld gang dernede, kan meget vel tænkes at få stor og positiv betydning for os, hvis vi fra kommunens side gør en

indsats.

- Fra at være et udkantområde kan vi måske udvikle os til at blive et smørhul - også erhvervsmæssigt, siger Jørn-Erik Rasmussen. Han mener, at østtyskerne fremover vil orientere sig mod bl.a. Falster, og at vi i Nykøbing som følge heraf bør komme denne udvikling i forkøbet med at vise åbenhed og initiativ.

Vil nedbryde grænserne

For også at hjælpe demokratiseringsprocessen videre i vort tyske naboland har han

som byrådsmedlem for SF nu stillet forslag om, at Nykøbing F. får etableret en venskabsforbindelse med en by i DDR.

I forvejen har Nykøbing den slags formaliserede kontakter med Vesttyskland, Sverige og med de - i forhold til DDR - fjernere naboer, Norge og Finland.

Partiet nævner i sin indstilling til byrådet, at kommunen både bør have officielle og uofficielle forbindelser til støtte for reform-arbejdet i det for tiden så omtumlede land.

-Kan vi på denne måde være med til at nedbryde grænserne og fremme udvekslingen af meninger og erfaringer vore byer og lande imellem, vil det givet være til gavn for

- afspændingen i Østersøområdet,
- vort fælles naturmiljø,
- erhvervsmæssig udvikling,
- gensidig kulturel udveksling og udvikling, skriver partiet.

Et par af de områder - udover erhverv - som Jørn-Erik Rasmussen forestiller sig som gensidigt gunstige udviklingsområder er kultur og sport, ligesom vi kan være med til at rådgive østtyskerne, når det angår forureningssspørgsmål, mener han.

værge

Åbenhed i Østeuropa og nye perspektiver i venskabsbyarbejdet blev et tema i kommunalvalgkampen i Danmark i november 1989.

Kilde: Lolland-Falsters Folketidende, 14.11.1989.

skabsbyarbejdet rummer muligheder for at kommunerne inddrages i det danske udviklingsarbejde.

Mens de første venskabsbyforbindelser i de første år efter krigen blev drevet frem af Foreningen Norden, er initiativet siden i det væsentligste udgået fra kommunerne. Men også private venskabsforeninger mellem borgere i forskellige danske og udenlandske byer, klubber og andre organisationer, erhvervsliv og borgergrupper optræder som initiativtagere. Endelig er en del venskabsbyforbindelser opstået efter

henvendelse fra udenlandske byer. I mange tilfælde træder byerne i direkte forbindelse med hinanden inden venskabsbyforbindelsen indgås, men kontakten kan også formidles gennem forskellige organisationer og andre offentlige institutioner, f. eks. Kommunernes Landsforening, Udenrigsministeriet, udenlandske ambassader i Danmark, EF-institutioner eller forskellige internationale organisationer. Venskabsbyforbindelserne er i reglen to- eller tresidede, eller indgår i en kæde af forbindelser med flere udenlandske byer, hvor byerne i kæden er venskabsbyer med hinanden. Ved valget af venskabsbyer indgås forbindelser mellem såvel meget forskellige byer (f.eks. Gentofte-Kiruna, Sverige) som mere ensartede (f.eks. Århus-Göteborg, Sverige). Kommunernes Landsforening anbefaler dog i sin rådgivning på venskabsbyområdet, forbindelser mellem kommuner, der så nogenlunde svarer til hinanden. Ensartetheden mellem venskabsbyer med hensyn til areal, befolkningstal og erhvervsstruktur sikrer større forståelse for hinandens problemer, og giver rent økonomisk bedre muligheder for at deltage i et jævnbrydigt samarbejde.

Venskabsbyarbejdet er i Danmark kommunalt eller privat organiseret. I privat regi styres og udføres arbejdet af en bestyrelse, og kommunen yder økonomisk støtte til de forskellige aktiviteter. Udgår initiativet fra kommunen, behandles spørgsmålet om oprettelsen af venskabsbyforbindelsen i økonomiudvalg/byråd, og kommunale delelegationer aflægger besøg hos hinanden, hvorunder samarbejdet drøftes og fastlægges.

Byråd og borgmester indgår de officielle aftaler, hvorefter den overordnede politiske styring af venskabsbyarbejdet henlægges til enten byråd, kulturudvalg eller et særligt venskabsbyudvalg. Administration og koordinering samt tilrettelæggelse af venskabsbyarbejdet placeres i reglen et bestemt sted i den kommunale forvaltning, der ofte i det praktiske arbejde inddrager de øvrige forvaltningsområder samt kommunens erhvervsliv og organisationer, f.eks. idrætsforeninger, fagbevægelse, venskabsbyforeninger m.v. I nogle kommuner er de dele af erhvervslivet og organisationerne, der har interesse for venskabsbyforbindelserne gået sammen i en venskabsbykomite, som den kommunale forvaltning har et nært samarbejde med. Inddragelse af erhvervsliv og organisationer sikrer en bredere folkelig deltagelse, og gør det lettere for kommunerne at tilrettelægge og gennemføre de forskellige venskabsbyaktiviteter. Erhvervslivet og organisationerne giver ofte støtte til de forskellige aktiviteter, og råder over de for venskabsbyarbejdet nødvendige faciliteter, som f.eks. indkvarteringsmuligheder, idrætsanlæg, foredragsholdere, aktive og interesserede borgergrupper samt virksomheder, der kan besøges.

Det økonomiske grundlag for venskabsbyarbejdet hviler dog i hovedsagen på kommunal finansiering. Normalt fastlægges en bestemt økonomisk ramme for venskabsbyarbejdet i det kommunale budget. De afsatte midler anvendes til kommunens aktiviteter, og bevilges efter faste regler til dækning af private rejseudgifter og omkostninger i

forbindelse med besøg fra venskabsbyerne. Herudover finansieres en del af venskabsbyaktiviteterne via EF, nationale fag- og interesseorganisationer samt forskellige nationale- og internationale fonde.

De aktiviteter, der udspringer af venskabsbyforbindelserne, er dels fastlagt i aftaler mellem kommunerne, dels et resultat af mere spontane initiativer fra kommunens organisationer og borgere. I en hel del tilfælde fastlægges venskabsbyaktiviteterne ved såkaldte venskabsbykonferencer, hvor de byer, der indgår i en venskabsbykreds, mødes med jævne mellemrum. De enkelte kommuner stiller med delegationer bestående af kommunalpolitikere, embedsmænd, og repræsentanter fra organisationer og erhvervsliv, og ved konferencerne fastlægges indholdet af og formen for den kommende periodes samarbejde. Der er dog meget stor forskel i venskabsbyarbejdet med hensyn til form, indhold og omfang. I nogle kommuner afsendes årligt flere hundrede til venskabsbyerne, et tilsvarende antal modtages herfra. I andre tilfælde er forbindelserne så svage, at venskabsbåndet går i opløsning. Nogle venskabsbyer har en bred vifte af aktiviteter, andre indskrænker sig til gaveudveksling og skriftlige høflighedsudvekslinger mellem borgmestrene.

Som hovedregel er venskabsbyaktiviteterne dog koncentreret omkring bestemte områder, og har en forholdsvis ensartet form. De kommunale forvaltninger udveksler forskellige publikationer (regnskaber, budgetter, byggeplaner), afholder konferencer om aktuelle

fælles problemer (f.eks. beskæftigelsesfremme, byplanlægning, miljø), aflægger studiebesøg hos hinanden, og udveksler i en vis udstrækning embedsmænd. På skoleområdet gennemføres lærer- og klasseudveksling samt skolerejser til og lejrskoleophold i venskabsbyerne. Normalt har skolerne et stort undervisningsmateriale om venskabsbyerne, og afholder temadage om dem. Idræts- og fritidsområdet hører også til venskabsbyarbejdets kerneområder. Spejdere, idrætsfolk fra forskellige sportsklubber og medlemmer af ungdomsorganisationer og -klubber udveksles i rigt omfang. I nogle tilfælde afholdes fælles ungdomslejre og træning af idræts- og ungdomsledere. På det kulturelle område har udstillingsaktiviteter en central plads. Orkestre, kunstnere, sangkor og folkedansere aflægger besøg i venskabsbyerne, og bibliotekerne holder venskabsbyens aviser, udveksler bøger og præsenterer litteratur fra og om venskabsbyens hjemland. Pressen bringer løbende nyheder om venskabsbyen, og inviteres til forskellige aktiviteter. På det sociale område har venskabsbysamarbejdet bestået af udveksling af pensionister og plejehjemsbeboere. Samlingspunktet for og kulminationen af venskabsbyaktiviteterne er afholdelse af større arrangementer som festuger, nordiske dage, sportslege m.v.

Udenfor de egentlige kommunale forvaltningsområder er aktiviteterne koncentreret omkring organisationslivet, turisme og erhvervsliv. De forskellige organisationer i venskabsbyerne har ofte nær kontakt med hinanden og et bredt samarbejde. Der afholdes fælles

Venskabsbyborgmestrene Poul Fenneberg, Lyngby-Taarbæk og Rasmus Berthelsen, Nuuk/Godthåb på rundtur i det hastigt voksende Nuuk i 1966. Foto: Lyngby-Taarbæk kommune.

møder, aflægges studiebesøg og aktive medlemmer og ledere inviteres som foredragsholdere. Turistforeningerne og -kontorerne har forbindelse med hinanden, udsender informationsmateriale, og giver oplysninger, råd og vejledning om besøg i venskabsbyerne. I en række tilfælde har branchen udvirket målrettede turistfremstød og bytte af ferieboliger i venskabsbyerne. Handelsuger, salgsmøder, fremstød og et stort antal virksomhedsbesøg har almindeligvis været erhvervslivets bidrag til venskabsarbejdet.

Etablering af grønlandske venskabsbyer

Før 1960 synes ingen grønlandske byer at have indgået venskabsbyforbindelser. Grønlands stilling indenfor det danske rige var afgørende herfor. Indtil nyordningerne efter 1950 havde Grønland såvel økonomisk som politisk-administrativ kolonial status, selv om administrationen var omlagt ved styrelseslovene af 1908 og 1912. Al økonomisk aktivitet som ind- og udhandling, besejling og investeringer i faste anlæg gik gennem KGH-systemet med direktoratet i København og koloni og udsted i Grøn-

land. Grønlands styrelse og dets embedsmænd med de to landsfogeder i spidsen forestod den egentlige administration af kolonien. For at gennemføre nogle af tidens demokratiseringstendenser og opmuntre til større selvstyre var der dog i 1908- og 1912-lovgivningen indført grønlandske politiske organer: to landsråd og kommuneråd. Der var blevet oprettet 62 kommuner med mellem 60 og 300 indbyggere, og alle mænd over 22 år under grønlandsk ret (i realiteten alle grønlandere) fik valgetret til kommunerådet. Men kommunerådernes opgaver var dog stærkt begrænsede, og bestod fortrinsvis i udbetaling af fattighjælp, understøttelse og støtte til husbyggeri og indkøb af erhvervsredskaber samt opretholdelse af offentlig orden. Med indførelsen af Sysselrådene (1925–1950), hvor danske, kommunerådsformænd og landsrådsmedlemmer var repræsenteret, overførtes endda en del af kommunerådernes opgaver hertil. Den stærkt centraliserede og komplicerede statslige kolonistyring har givet før 50'erne udelukket ethvert forsøg på fra danske kommuner at optage venskabsbyforbindelser med grønlandske bysamfund. De grønlandske kommuner var desuden alt for små og deres selvforvaltning alt for indsnævret til, at det var muligt, nødvendigt ensige ønskeligt herfra og fra kommuner udenfor Grønland at indgå et nærmere samarbejde. Endelig må tanken om venskabsbyforbindelser have ligget fjernt for de grønlandske kommunalpolitikere, der i det væsentligste så deres lokalsamfund, dagligdag og handlefrihed bestemt af Grønlands Styrelse og KGH.

Set i et større perspektiv dannede nyordningerne, der fulgte med Grønlandskommissionen af 1950 og Grønlandsudvalget af 1960 grundlaget for, at de grønlandske bysamfund i løbet af 60'erne begyndte at indgå venskabsbyforbindelser med kommuner udenfor Grønland. Uanset om man betragter udviklingen som et forsøg på at skabe et grønlandsk velfærdssamfund efter dansk mønster eller en ny koloniform, førte nyordningerne til radikale økonomiske, sociale og politiske ændringer i det grønlandske samfund. Omvæltningerne blev båret frem af opbygningen af fiskerflåden og industrialiseringen af forarbejdningserhvervene, og krævede en række nye almene produktionsbetingelser som vejanlæg, større havnekapacitet, elværker og uvidet kommunikation. En højnelse af befolkningens uddannelses- og sundhedsmæssige niveau var ligeledes afgørende for Grønlands omstilling til et moderne industrisamfund, og nødvendiggjorde en betydelig udvidelse af sundhedsvæsenet, sygehuskapaciteten, folkeskolerne og erhvervsuddannelserne. Som et led i forbedringen af sundhedstilstanden og for at skaffe husrum for det stigende befolkningstal i byerne igangsattes et betydeligt boligbyggeri først af træhuse og senere af betonetagehuse. Sammen med erhvervsbyggeriet førte boligbyggeriet til en efter grønlandske forhold betydelig urbanisering i de større byer på Vestkysten, hvor erhvervsudviklingen koncentreredes til.

Selv om der med nyordningerne var åbent for privat initiativ, stod KGH, GTO og andre statsorganisationer bag

løsningen af de talrige opgaver, der fulgte med omstillingsprocessen. For at øge grønlændernes selvforvaltning og dermed fremme den politiske ligestilling mellem Grønland og Danmark, skete der samtidig en udvidelse af de grønlandske politiske institutioners kompetance. De to landsråd samledes til et, og dets politiske indflydelse forøgedes på en række områder. På det kommunale område samledes de tidligere 62 kommuner til 16 senere 18 kommuner, hvis opgaver efterhånden udvidedes til at omfatte vej- og broanlæg, byplanlægning, renovation, brandvæsen, socialforvaltning, skolevæsen, lokalfredning, kulturområdet og politivedtægter. Kommunernes politiske ledelse blev overdraget til kommunalbestyrelserne, der ikke som hidtil skulle have deres beslutninger godkendt af statslige myndigheder. Indtil midten af 70'erne var den kommunale selvforvaltning dog begrænset af Landsrådet og kæmnerne. Kommunernes indtægter stammede efter bevilling fra Landsrådet fra Landskassen, mens de administrative opgaver blev varetaget af de statslige kæmnerkontorer. Efter 1975 gennemførtes en delvis dækning af de kommunale udgifter gennem indkomstbeskatning. Året efter blev kommunalbestyrelserne fuldt ansvarlige for administrationen af kommunale opgaver, samtidig med at der indførtes byggeråd, der fik hørings- og indstillingsret i de sager, der vedrørte bygdernes forhold.

Med den størrelse, de udvidede opgaver og den højere grad af selvforvaltning de grønlandske kommuner fik som følge af nyordningerne efter 1950, var

mulighederne for at indgå venskabsbyforbindelser med kommuner udenfor Grønland langt mere realistisk. I den ånd af normalisering og ligestilling mellem Grønland og Danmark, der herskede i 60'erne, var det næsten naturgivet, at de grønlandske kommuner skulle finde sammen med danske. Som det fremgår af tabel 1, tog etableringen af de grønlandske venskabsbyforbindelser sin start i begyndelsen og midten af 60'erne, og indtil slutningen af 70'erne indgik de grønlandske kommuner næsten udelukkende venskabsbysaftaler med kommuner i Danmark, således at alle grønlandske kommuner idag har en dansk venskabsby. For de grønlandske kommuner har det givet været problemerne omkring løsningen af de nye opgaver, der drev interessen for venskabsbyforbindelserne. I Danmark havde man over 100 års erfaring med kommunalt selvstyre, og med nyordningerne havde de grønlandske kommuner fået opgaver og en administrativ-politisk struktur, der på en række punkter mindede om de danske kommuners. På mange områder kunne de grønlandske kommuner i et venskabsbysamarbejde med danske kommuner indhøste erfaringer og hjælp til varetagelsen af nogle af de nye opgaver og problemer.

Et af de største problemer var dansk-undervisningen i folkeskolen. Fra såvel dansk som grønlandsk side blev dansk-undervisningen prioriteret højt, og stod som grundlaget for kvalificeringen af den grønlandske arbejdskraft. Enhver videre uddannelse efter folkeskolen ville i de første mange år gå via danske lærerkræfter, dansk faglitteratur og

Tabel 1. Grønlandske venskabsbyer

Kommune/bygd	Danmark	Færøerne	Island	Canada	Alaska	Andre
Godthåb/Nuuk	Lyngby-Taarbæk (1965)	Thorshavn (1979)	Seydis- fjörður	Pangnertoq (1987)		Huddinge (Sv) Askim (No) Vanda (Fi) (Venskabsbykreds)
Jakobshavn/Ilulissat	Fredericia (1969)	Fuglafjörður (1988)	Hafnarfjörður (1984)			Inspektionsskibet »Ingolf«
Holsteinsborg/Sisimiut	Skagen (1960'erne)	Klaksvig (1985)		Eqaluit/ Frobisher Bay (1974)		Avanersuaq/ Thule (Gr)
Qaqortoq/Julianehåb	Århus (1960'erne)		Akranes	Rankin Inlet		
Frederikshåb/Paamiut	Herlev (1976)					Qeqertarsuaq/ Godhavn (Gr) Inspektionskutte- ren »agdleq«
Nanortalik	Roskilde (1966)		Isafjörður (1983)			
Narsaq	Gladsaxe (1960'erne)					
Sukkertoppen/Maniitsoq	Esbjerg (1962)		Neskaup- stadur (1982)	Cape Dorset/ Qingnuit (1987)	City of Wainwright (1987)	Vågen (No) (1978)
Egedesminde/Aasiat	Svendborg (1975) Hanstholm (1965–1974)		Selfors	Illulik		
Christianshåb/Qasi- giannguut	Skive					
Godhavn/Qeqertarsuaq	Høje Tåstrup					Frederikshåb/ Paamiut (Gr)
Kangaatsiaq	Hirtshals (1965)					
Uummannaq	Helsingør (1960'erne)					
Upernavik	Odense					Norrköping (Sv) (1988)
Thule/Avanersuaq	Hundested (slutn. af 60'erne)					Sisimiut/Hol- steinsborg (1985)
Ivigut						Tasiilaq/Ang- magssalik (Gr) (1987)
Scoresbysund/ Ittoqqortoormiit	Ålborg					
Tasiilaq/Ammassalik	Gentofte (1965)		Kopavogur			Ivigut (Gr) (1987)
Sydprøven (b)	Birkerød					
Frederiksdal (b)	Christiansfeld					
Arsuk (b)	Herning (1988)					
Fiskenæsset (b)	Frederiksberg					
Savigsivik (b)	Hillerød (1984)					
Tasiusaq (b)	Løgstør (1988)					
Kangaamiut (b)	Holstebro					

Forkortelser:

(1972): Oprettelsesår for venskabsbyforbindelse. (b): Bygd. (Sv) Sverige. (No): Norge. (Fi): Finland. (Gr): Grønland.

danske uddannelsesinstitutioner, indtil grønlandske opbyggedes. Selv om den grønlandske folkeskole efterhånden blev udbygget, og fik danske lærerkræfter, var der stadig et stort behov for at give de grønlandske skolebørn større tale- og skrivefærdighed i dansk. Kun længere ophold i danske skole- og familiemiljøer blev anset for forudsætningen herfor, og udsending af grønlandske skoleklasser til Danmark fik derfor en meget stor betydning ved indgåelse af venskabsbyforbindelser med danske kommuner.

Men også indenfor de andre kommunale forvaltningsområder var der påtrængende behov, der motiverede venskabsbysamarbejdet med danske kommuner. De grønlandske kommuner havde i udtalt grad brug for de danske venskabskommuners tekniske erfaringer med hensyn til institutionsbyggeri, kloakering, boligbyggeri, vejanlæg, byplanlægning og erhvervsbyggeri, og så ligeledes muligheden for dansk administrativ bistand overfor f.eks. skatteligning, socialforvaltning og boligadministration. Lån af bygningstegninger, byplaner, budgetter og regnskaber, studiebesøg til danske kommunale værker, institutioner og forvaltninger og endda udsendelse af danske kommunale embedsmænd til løsning af konkrete opgaver i Grønland var nogle af de bistandsformer, de grønlandske kommunalpolitikere forestillede sig med venskabsbysamarbejdet. Kommunerne i Grønland havde desuden et meget stort behov for uddannede grønlandske funktionærer, og så i venskabsbyforbindelserne muligheden for at udsende grønlandske kom-

munallærlinge og -embedsmænd til videre oplæring og efteruddannelse i en dansk kommune. Endelig blev venskabsbyforbindelserne fra grønlandsk side tillagt erhvervsmæssig betydning. Samarbejdet med de danske kommuner ville kunne skabe kontakt til lokale foreninger og erhvervsfolk. Nogle grønlandske kommuner fremkom med ønsker om udsendelse af lærlinge til oplæring i virksomhederne i de danske venskabsbyer, og forsøgte i flere tilfælde at motivere erhvervslivet herfra til at investere i grønlandsk industri.

Initiativet til venskabsbysamarbejdet med de danske kommuner udgik i helt overvejende grad fra de grønlandske kommuner. I reglen trådte kommunalbestyrelserne og borgmestrene i direkte forbindelse med hinanden, man aflagde besøg hos hinanden, og indgik derefter de formelle venskabsbyaftaler. Hjemvendte danske embedsmænd, Det grønlandske Selskab og de grønlandske kommuners landsforening formidlede i nogle tilfælde kontakten mellem kommunerne i Danmark og Grønland. Valget af den danske venskabsby faldt for det meste på store og ressourcestærke kommuner som f.eks. Århus, Ålborg, Odense, Esbjerg, Roskilde og Helsingør eller københavnske forstadskommuner som Lyngby-Taarbæk, Gladsaxe, Gentofte, Herlev og Høje Tåstrup. Disse kommuner havde i princippet økonomiske og administrative muligheder for at tilbyde en bred vifte af rådgivning og bistand, og var desuden i stand til at afholde de store rejseomkostninger et venskabsbysamarbejde med Grønland krævede. Nogle venskabsbyforbindelser

blev dog indgået med danske kommuner, hvis erhvervsmæssige grundlag i udstrakt grad hvilede på fiskeri: Aasiaat/Egedesminde-Hirtshals, Kangaatsiaq-Hanstholm (1965-1974), Sisimiut/Holsteinsborg-Skagen og Avanersuaq/Thule-Hundested. I disse tilfælde var det fra grønlandsk side afgørende, at den danske venskabsby i erhvervs- og udviklingsmæssig henseende havde større lighed med de grønlandske kommuner. Man kunne fra disse venskabsbyer indhente erfaringer med moderne fiskerimetoder, fiskeriindustri og udviklingsperspektiver. Herudover kunne der lokalt i venskabsbyerne være mulighed for dels at udsende grønlandske fiskere til videre oplæring, dels at motivere fiskerne til at investere i fiskeriindustrier i Grønland.

Selv om der er store forskelle i aktivitetsniveauet, har de danske og grønlandske kommuner i det store hele opretholdt venskabsbyforbindelserne fra 60'erne og 70'erne. Kun i få tilfælde er kontakten blevet afbrudt, i reglen efter en lang periode med svage forbindelser, som følge af den danske kommunes manglende interesse og økonomiske muligheder for at opretholde venskabsbåndet. For de fleste danske kommuner stod det fra starten klart, at venskabsbyforbindelserne til Grønland i modsætning til det øvrige venskabsbyarbejde ikke kunne hvile på gensidighedsprincippet. I forbindelse med en høring i økonomiudvalget i Roskilde om forbindelsen Nanortalik-Roskilde formulerede tidligere Grønlandsminister Michael Gram i 1966 betingelserne for venskabsbyforbindelser til Grøn-

land på følgende måde (citater): »Der er en ting, man må gøre sig klart herved, og det er, at det – i hvert fald foreløbig – må blive en noget ensidigt præget aktion. Det må blive fra dansk side, den største økonomiske indsats skal gøres. Det bliver den ydende side, og den grønlandske side bliver den nydende«. Helt i tråd med normaliserings- og ligestillingsånden fra 60'erne har de danske kommuner i højere grad set venskabsbyforbindelserne med Grønland mere som et stykke udviklingsarbejde indenfor rammerne af den statslige nyordningspolitik end et jævnbyrdigt samarbejde, som man kendte fra de øvrige venskabsbyforbindelser. I modsætning hertil stillede de danske kommuner sig allerede fra starten parat til at yde økonomiske tilskud og særlig administrativ bistand og rådgivning til de grønlandske kommuner. Udviklingssynspunktet med henblik på normalisering og senere udvidet hjemmestyre i forhold til Danmark stod klart, og formuleredes således af Gladsaxes borgmester Tove Smidth i vurderingen af venskabsbysamarbejdet med Narsaq (citater): »Vi har 65.000 mennesker i Gladsaxe, og Narsaq har bare 2.000. Det lyder som et umage par, men fungerer som et lykkeligt makkerskab, der er med til at lette den problemfyldte kontakt mellem Danmark og Grønland« og hun fortsætter senere (citater): »Danskernes medansvar for at selvstændiggørelsen lykkes, på grønlandske præmisser, blev vores anliggende, og vi fik den forståelse, at det må koste penge at rette op på skævhederne«.

I løbet af 70'erne blev der i Grønland sat spørgsmålstegn ved venskabsbyfor-

bindelserne til Danmark og navnlig udsendingen af grønlandske skoleklasser til danske kommuner. En gruppe grønlandske lærere fremhævede nødvendigheden af, at grønlandske børn i højere grad fik kendskab til grønlandsk kultur og sprog end dansk, og foreslog elevudveksling mellem Nord- og Sydgrønland. Selv om samarbejdet mellem de grønlandske og danske kommuner fortsat har en central plads på venskabsbyområdet i Grønland, er lærernes synspunkter betegnende for den nyorientering, der fra slutningen af 70'erne og gennem 80'erne er sket i det grønlandske venskabsbyarbejde. Som det fremgår af tabel 1, har de grønlandske kommuner siden midten og slutningen af 70'erne knyttet venskabsbyforbindelser til bysamfund i såvel Canada og Alaska som Færøerne og Island. For så vidt angår Færøerne og Island har det været afgørende, at disse nærmeste naboer ligesom Grønland tidligere havde haft status som bilande under det danske rige. Det fælles udgangspunkt i dansk sprog og kultur skulle lette kontakten mellem venskabsbyerne. Færøerne og Island har desuden mange forholdsvis små bysamfund, og fåreavl og ekspansivt fiskeri i Nordatlanten som hovederhverv og derved en erhvervs- og bebyggelsesstruktur, der på en række områder minder om Grønlands. Med kontakten til byerne på Færøerne og Island har de grønlandske kommuner givet ønsket at få et mere jævnbyrdigt venskabsbysamarbejde og samtidig drage nytte af byernes erhvervsmæssige erfaringer ved studiebesøg eller udsendelse af fiskere og erhvervsfolk til oplæring. Nye handels-

forbindelser og fiskerisamarbejde er desuden fra grønlandsk side set som en mulighed ved venskabsbyforbindelser til Island og Færøerne.

De byer, de grønlandske kommuner har knyttet venskabsbyforbindelser til i Canada og Alaska, har i udstrakt grad samme erhvervs- og bebyggelsesgrundlag som det mere traditionelle grønlandske bysamfund. Byerne har mellem 500 og et par tusinde indbyggere, og erhvervsgrundlaget hviler på hvalfangst, fangst af havfugle, sæler, rensdyr, hvalros og isbjørne samt fiskeri. For de grønlandske kommuner har de kulturelle forbindelser her haft stor betydning. Hovedparten af befolkningen i de samfund, der er knyttet venskabsbyforbindelser til, består af befolkningsgrupper med samme etniske kulturbaggrund som Grønlands befolkning. Den fælles inuitbaggrund er blevet set som et ideelt grundlag for også på venskabsbyplan at etablere kulturelle forbindelser og udviklingsprojekter på tværs af de nationale grænser. Kontakten til bysamfundene i Canada og Alaska har fået høj prioritet, og er i reglen taget fra grønlandsk side, i flere tilfælde med USA og Canadas ambassader som det formidlende mellemlid. For at øge dannelsen af inuitvenskabsbyforbindelser arbejder flere grønlandske kommuner for tiden på at få venskabsbyer i Canada, Alaska og endog Sibirien.

Ud over de her nævnte venskabsbykontakter har enkelte grønlandske kommuner forbindelser til byer i Norden, f.eks. Nuuk/Godthåb-Huddinge-Vanda-Askim. Forbindelserne til de nordiske byer er opstået som følge af den ven-

skabsbykæde den danske venskabsby indgår i, men er i reglen svage. I de seneste år har nogle grønlandske kommuner indgået venskabsbyforbindelser med hinanden. Målet har været at skabe større forståelse for Grønlands kultur og navnlig de kulturelle og samfundsmæssige forskelle mellem Nord- og Sydgrønland og Øst- og Vestgrønland. Samarbejdet har resulteret i sportslig og kulturel udveksling, udveksling af skoleklasser samt ferieboligbytning.

Ved siden af de kommunale venskabsbyforbindelser har nogle bygder i Grønland i 80'erne fået venskabsbyaftaler med danske kommuner. Kontakten er dog meget sparsom bl. a. på grund af sprogproblemerne. Som et kuriosum bør det endelig nævnes, at enkelte grønlandske kommuner har adopteret nogle af flådens inspektionsskibe og -kuttere. Adoptionerne har ført til venskabeligt samvær og boldkampe mellem skibenes besætninger og befolkningen i byerne.

Organiseringen af de grønlandske venskabsbyforbindelser

Af de grønlandske venskabsbyforbindelser er det samarbejdet med de danske kommuner, der er mest gennemorganiseret og formaliseret. Såvel i Danmark som i Grønland foregår venskabsby-samarbejdet i kommunalt regi. Indtil der i 1981 blev indledt et formelt kommunalt samarbejde mellem Tasiilaq/Ammassalik og Gentofte, var arbejdet dog fra Gentoftes side lagt i privat regi. Gentoftes Grønlands Komite, der består af repræsentanter fra kommunalbestyrelsen og foreningslivet i Gentofte,

og i 1965 blev stiftet af polarforskeren Ejnar Mikkelsen, borgmesteren og Lions Klub, etablerede forbindelsen Tasiilaq-Gentofte, og varetager sammen med en støtteforening arbejdet.

I Grønland er det kommunalbestyrelsen, der har det overordnede politiske ansvar for venskabsbyforbindelserne, men til at varetage koordineringen af arbejdet har man i de fleste tilfælde nedsat særlige venskabsbyudvalg. Den egentlige forvaltning af sagsområdet er ofte henlagt til bestemte embedsmænd, som regel i skolevæsenet.

I hvilket omfang det kommunale venskabsbyarbejde i Grønland understøttes af lokale venskabsbyforeninger, er på grundlag af det foreliggende materiale vanskeligt at afgøre. Dog blev der i Nuuk/Godthåb i 1968 stiftet en Lyngby-Taarbæk Komite med henblik på den kommunale venskabsbyforbindelse hertil. På det stiftende møde blev det fra initiativtagerne fremhævet, at det kommunale samarbejde ikke var tilstrækkeligt. Ved at indbyde 57 af Nuuks forskellige foreninger til at gå ind i komiteen var det hensigten at skabe en større folkelig opbakning bag og slagkraft i venskabsbyforbindelsen til den nordkøbenhavnske forstad. Målet var, at foreningen skulle støtte det kommunale venskabsbyudvalg, tage sig af praktiske problemer og skaffe økonomiske midler i forbindelse med venskabsbyarbejdet og endelig formidle kontakten til privatpersoner og foreninger i Nuuk og Lyngby-Taarbæk.

I Danmark er Lions Klub og særlige venskabsforeninger inddraget i udbygningen af det kommunale samarbejde

Borgmestrene Ole Mathiassen, Tasiilaq og Jørgen Gotfredsen, Gentofte signerer Gentofte Grønlandskomites årsmærker. I modsætning til de øvrige venskabsbyrelationer, der er kommunaliserede, ligger forbindelsen Gentofte-Tasiilaq fra Gentoftes side i privat regi. Komiteens aktiviteter finansieres bl.a. gennem salg af årsmærkerne. Foto: Tine Løhr.

med Grønlands byer. Foreningernes arbejde omfatter fortrinsvis indsamlinger til konkrete formål i Grønland (f.eks. opførelse af sportshaller), kontaktfremstilling, organisering af turistrejser til venskabsbyen samt foredrags- og udstillingsvirksomhed.

Kun få grønlandske kommuner synes at have været aktivt inddraget i de venskabsbykæder de danske venskabsbyer indgår i, og har derfor sjældent deltaget i de venskabsbykonferencer, der afholdes mellem byerne i kæderne. Lyngby-Taarbæk har dog i stigende grad forsøgt at inddrage sin grønlandske venskabsby, Nuuk, i denne sammenhæng. Nuuk har

med repræsentanter fra kommunalbestyrelsen og forvaltningen siden 1967 deltaget i de konferencer byerne i Lyngby-Taarbæks venskabsbykæde har afholdt med 2 eller 4 års mellemrum. Ved konferencerne har venskabsbyerne vurderet det gensidige arbejde og lagt planer for det fremtidige samarbejde. På grund af den geografiske afstand til Grønland og de derved forbundne rejseomkostninger har Nuuk/Godthåb kun været inddraget i en mindre del af venskabsbykædens aktiviteter, navnlig på embedsmandsplan. I forbindelse med Nuuks byjubilæum blev venskabsbykædens kommuner indbudt til festlighe-

derne, og Nuuk var i den forbindelse vært for en mindre konference i byen.

Aktiviteterne i Grønlands venskabsby-samarbejde

Forbindelserne til Island og Færøerne samt Canada og Alaska er af nyere dato, og har af den grund i reglen været forholdsvis sparsomme. Venskabsbyerne her er desuden små og økonomisk og administrativt mindre ressourcestærke. Samarbejdet består fortrinsvis af skriftlig korrespondance mellem kommunerne, kulturel udveksling og forskellige former for besøgsvirksomhed med repræsentanter fra kommunalbestyrelserne, forvaltningerne og erhvervslivet.

Af de grønlandske venskabsbyforbindelser er samarbejdet med de danske kommuner langt mere udbygget. Navnlig indenfor folkeskoleområdet har samarbejdet med de danske kommuner været omfattende. Fra de fleste grønlandske kommuner er der siden 60'erne årligt udsendt mellem 30–70 elever i aldersgruppen 10–12 år til 2–3 måneders skoleophold i de danske venskabsbyer. Eleverne har her haft almindelig dansk skolegang, været privat indkvarteret og deltaget i ekskursioner til virksomheder, museer og institutioner. På grund af kritikken af danskundervisningens høje prioritet begrænsede eller standsede nogle grønlandske kommuner udsendelsen af elever fra midten af 70'erne, men aktiviteten er senere for mange kommuners vedkommende blevet genoptaget som følge af revurderingen af dansk som grundlag for videre uddannelse. Flere grønlandske kommuner har ligeledes i mindre omfang været vært

for danske skoleklasser. Siden midten af 70'erne har en række grønlandske kommuner ca. hvert andet år været mål for lejrskoleophold for klasser fra de danske venskabsbyer. Opholdene har strakt sig over 2–3 uger. Eleverne har været privat indkvarteret hos danske og grønlandske familier, fulgt undervisningen i den grønlandske skole og besøgt seværdigheder og naturområder. Herudover har venskabsbyarbejdet på skoleområdet bestået af korrespondance mellem de grønlandske og danske skoler, dansk støtte til anlæg af f.eks. skolelegepladser samt udveksling af tegninger, lysbilleder, bøger og genstande, hvorved en række skoler har opbygget særlige samlinger om venskabsbyen og dens hjemland.

Samarbejdet mellem skoleforvaltningerne har også ført til en række aktiviteter på idræts- og ungdomsområdet. Der er blevet afholdt venskabsbystævner, ofte i den danske venskabsby og fælles sportsskampe. En række sportsforeninger har været på besøg i venskabsbyen, og der har været etableret samarbejde mellem ungdomsledere og afholdt fællestræning af ungdoms- og fritidsledere.

Også mellem kommunalbestyrelserne og de kommunale forvaltninger har der været et betydeligt samarbejde mellem danske og grønlandske venskabsbykommuner. Kommunerne udveksler regnskaber, budgetter, byplaner og bygningstegninger, delegationer bestående af politikere og embedsmænd har aflagt talrige besøg hos hinanden, og navnlig fra grønlandsk side har de kommunale delegationer aflagt studiebesøg i den

25-året for forbindelsen Tasiilaq-Gentofte fejredes 19.1.1990. Hovedpersonerne i samarbejdet samledes omkring gavebordet, fra venstre Jacob Sivertsen, Tasiilaq kommune, Jørgen Glahn og prinsesse Benedikte (formand og protektor for Gentofte Grønlandskomite) samt borgmester Birthe Philip, Gentofte.
Foto: Jørgen Glahn.

danske venskabsby for at orientere sig om socialvæsen, boligadministration og -byggeri, tekniske spørgsmål, kollegiebyggeri, brandvæsen, ungdomspensioner m.v. Danske kommuner har ydet direkte bistand ved kloakering og værftsbyggeri i Grønland, og har i et vist omfang udsendt embedsmænd op til et halvt år, når den grønlandske venskabskommune har stået i akut mangel på arbejdskraft til løsning af en række opgaver som administration af børneinstitutioner, behandling af socialsager og skatteligning. Omvendt kendes flere eksempler på, at grønlandske kommunalfunktionærer har været på efteruddannelsesophold i den danske venskabsby.

Noget tyder dog på, at de grønlandske kommuners behov og ønsker ikke altid er blevet opfyldt på dette område. Hvor det anvendte kildemateriale giver indsigt i disse spørgsmål, må det konstateres, at nogle kommuner jævnligt overfor den danske venskabskommune forgæves har gjort forsøg på dels at få udsendt flere kontorelever og funktionærer til oplæring og efteruddannelse i Danmark, dels i højere grad at låne personale til Grønland.

Indenfor de øvrige kommunale forvaltningsområder har venskabsbysamarbejdet mellem Danmark og Grønland bestået i udveksling af pensionister til kortere ophold, besøg af folkedansere,

orkestre, foredragsvirksomhed og andre kulturelle arrangementer. Kommunerne har endelig i udstrakt grad foretaget høflighedsudvekslinger af forskellige gaver, f.eks. de årlige juletræer til de grønlandske byer.

På det erhvervsmæssige område synes venskabsbyforbindelserne til Danmark, på grundlag af det foreliggende kildemateriale, ikke at have levet op til de grønlandske forventninger. Forsøg på at motivere danske erhvervsfolk til at investere i grønlandsk fiskeriindustri via venskabsbyforbindelsen har været resultatløse, og det har ofte knebet med at få udsendt f.eks. grønlandske fiskere til oplæring i moderne fiskerimetoder i Danmark. De danske venskabskommuner har dog gennem deres kontakter til bl.a. de lokale venskabsforeninger, Lions Klub og erhvervslivet været behjælpelig med at skaffe praktikpladser og logi for en række grønlandske lærlinge i Danmark. Samarbejdet har ligeledes ført til kontakter til lokale danske erhvervsfolk og fagforeninger, og de grønlandske byer har i flere tilfælde været besøgt af repræsentanter fra venskabsbyens erhvervsliv; navnlig fra turistbranchen og pressen.

Den del af venskabsbyarbejdet der er foregået i mere privat regi, har fra dansk side særlig været koncentreret omkring en række aktiviteter i forbindelse med indsamlinger til den grønlandske venskabsby. Aktiviteterne har fortrinsvis bestået af foredrag, udstillinger, kulturaftener, lotterier og tombolaer. Med indsamlingerne har de danske venskabsforeninger ofte i samarbejde med andre organisationer og kommunerne forsøgt

at skaffe midler til sportshaller, kirkeorgler, museumsbygninger og -genstande og bygningsbevaring i Grønland. Den danske kommune har i reglen stillet faciliteter til rådighed for indsamlingsaktiviteterne, og har selv ydet økonomiske bidrag. Herudover kendes flere eksempler på, at den danske venskabsforening har stået bag arrangerede rejser, hvor bredere udsnit af befolkningen i den danske venskabsby har fået mulighed for at besøge den grønlandske.

Selv om det anvendte kildemateriale ikke muliggør klare og entydige vurderinger af det dansk-grønlandske venskabsbysamarbejde, kan nogle tendenser dog udledes. For så vidt angår jævnbyrdigheden i samarbejdet, synes den danske antagelse fra 60'erne om Danmark som den ydende og Grønland som den nydende i venskabsforbindelsen at have holdt stik, i hvert tilfælde i de første år. De danske kommuner har givet i forhold til det øvrige venskabsbyarbejde ydet relativt mere overfor de grønlandske byer med hensyn til indsamlingsaktiviteter, mellemkommunal rådgivning og bistand samt de grønlandske skoleklassers 2-3 måneders ophold i Danmark. Omvendt synes udviklingen i 70'erne og 80'erne at pege på, at en række af de grønlandske forventninger til venskabsbyforbindelserne ikke blev opfyldt, f.eks. på erhvervsområdet og med hensyn til udveksling af kommunalfunktionærer.

70'erne og 80'erne kendetegnes desuden af en større grad af jævnbyrdighed i samarbejdet mellem de danske og grønlandske byer, ligesom de danske byer har forsøgt at inddrage nogle af de

Tabel 2. Antal rejsende i forbindelse med venskabsbyaktiviteter: Lyngby-Taarbæk-Nuuk/Godthåb og Lyngby-Taarbæk-Huddinge, Sverige

	Nuuk → Lyngby-Taarbæk	Lyngby-Taarbæk → Nuuk	Huddinge → Lyngby-Taarbæk	Lyngby-Taarbæk → Huddinge
1975/76	20	0	59	107
1976/77	5	0	121	929
1977/78	30	25	222	96
1978/79	45	77	128	109
1980/81	2	1	135	88
1981/82	9	2	232	65
1982/83	16	25	224	110
1983/84	4	20	248	122
1984/85	19	10	70	105
1985/86	10	9	77	57
1986/87	10	14	29	92
Sum	170	183	1.545	1.180
Gns./år	15	16	140	108

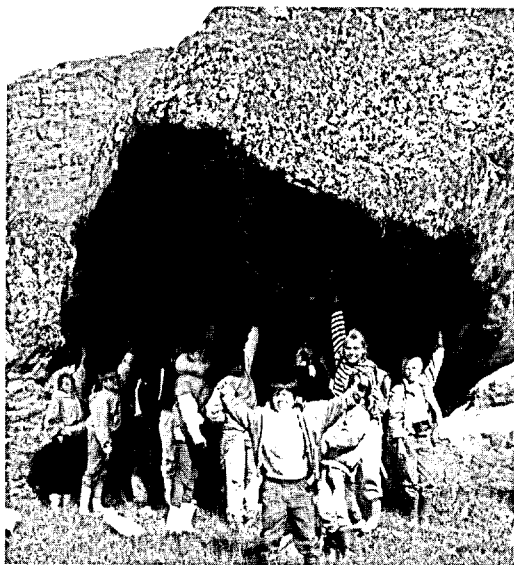
Kilde: Årlige rapporter vedr. venskabsbysamarbejdet, 1975/76–1986/87, Lyngby-Taarbæk kommune.

grønlandske venskabskommuner i et samarbejde, der svarer til det, der føres med de øvrige venskabsbyer. Sammenlignes f.eks. Lyngby-Taarbæks samlede venskabsbyarbejde med de nordiske kommuner med det samarbejde, der føres med Nuuk/Godthåb, synes dette at omfatte en række af de samme aktiviteter. Den afgørende forskel er i mange tilfælde ikke arten af aktiviteter, men omfanget. Tages det årlige antal udsendte og modtagne personer i forbindelse med venskabsbyarbejdet som udtryk for dets omfang, ses det af tabel 2, at venskabsbyforbindelserne mellem f.eks. Lyngby-Taarbæk og Huddinge (Sverige) har været langt mere omfattende end forbindelsen mellem samme danske kommune og den grønlandske ven-

skabsby Nuuk/Godthåb. I perioden 1975–1985 modtog Lyngby-Taarbæk således i forbindelse med venskabsbyarbejdet 170 gæster fra Nuuk, svarende til 15 pr. år, mens Lyngby-Taarbæk udsendte 183 personer til Nuuk, svarende til 16 personer pr. år. I samme periode afsendtes 1180 personer fra Lyngby-Taarbæk til Huddinge (i gennemsnit 108 pr. år), mens Lyngby-Taarbæk modtog 1545 fra Huddinge (i gennemsnit 140 pr. år).

Selv om Lyngby-Taarbæk og Nuuk/Godthåb er forholdsvis aktive byer på venskabsbyområdet, og dermed ikke repræsentative for samtlige dansk-grønlandske venskabsforbindelser, peger forbindelserne mellem de to kommuner på en klar tendens i venskabsbyarbejdet mellem Danmark og Grønland. I for-

hold til de danske kommuners venskabsbyforbindelser til de nordiske kommuner, kan flere faktorer inddrages i en forklaring på det i omfang relativt mere begrænsede samarbejde mellem danske og grønlandske kommuner. Fra flere kommuner har man navnlig peget på de høje rejseomkostninger som en alvorlig begrænsning af venskabsbysamarbejdet mellem Danmark og Grønland. Som følge heraf forsøgte f. eks. Lyngby-Taarbæk kommune i 1977 og 1978 gennem henvendelser til Ministeriet for Grønland at opnå prisnedsættelser for gruppeflyrejser til og fra Grønland i forbindelse med venskabsbyaktiviteter. Ministeriet var positivt overfor henvendelsen, men afviste sagen under henvisning til, at der i Folketinget ikke ville være politisk flertal for yderligere indirekte tilskud til beflyvningen af og på Grønland, idet de grønlandske indenrigsruter var meget omkostningstunge, og krævede betydelige offentlige subsidier. Med den stramning, der samtidig er sket i såvel de danske som grønlandske kommuners økonomi, som følge af den økonomiske krise i 70'erne og 80'erne, har kommunerne yderligere været tvunget til tilbageholdenhed med øgede udgifter til nye og flere venskabsbyaktiviteter. Sammen med den stigende interesse, der i Danmark har været for at udnytte venskabsbyforbindelserne erhvervsmæssigt, har der givet herfra ikke været interesse for at udbygge de mere udgiftskrævende aktiviteter med de grønlandske byer.

Skolebørn fra Roskilde på udflugt med deres nye kammerater under et udvekslingsbesøg i Nanortalik. Foto: Alf Nielsen.

Litteratur og kilder:

- »Narssaq« (red. Jørgen Fisker), 1969.
- Alf Nielsen: »Pilluaritsi – til lykke. 20 års venskabsbysamarbejde Roskilde-Nanortalik«, 1986.
- »Tasiilaq-Ammassalik« (red. Jørgen Fisker), 1984.
- Torben Jørgensen: »Grønland har fået sin festivalby«, Bibliotek 70, 1987, nr. 21.
- »Venskabsbyhåndbogen«, 1988.
- Hanne Fall Nielsen: »Venskab betaler sig«, Danske Kommuner, 1988, nr. 18.
- Esben Ørberg: »Venskabsbyforbindelser er fredsarbejde i praksis«, Danske Kommuner, 1988, nr. 18.
- Poul Vestergaard: »Venskabsbyer«, Norden Nu, 1986.
- Arne F. Anderson: »Vänorter i Norden«, Foreningen Norden, nr. 7, 1977.
- Frantz Wendt: »Nordisk Råd, 1952–1977«, 1980.
- »Venskabsbykonferencen 8. og 9. juni 1967«, Lyngby-Taarbæk Kommune.

Herudover kommunalbestyrelsens forhandlingsprotokol og sager vedr. venskabsbyer i arkiverne fra følgende kommuner: Aasiaat, Sisimiut, Nanortalik, Maniitsoq, Kangaatsiaq, Uummannaq (findes på Grønlands arkiv, Nuuk/Godthåb).